

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

uti

Kronobergs Län

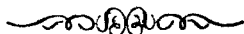
till

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifne

F E M Å R S - B E R Ä T T E L S E

för åren 1843, 1844, 1845, 1846 och 1847.

STOCKHOLM, 1850.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Kronobergs Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifne Femårs-berättelse för åren 1843, 1844, 1845, 1846 och 1847.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2010.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

uti

Kronobergs Län

till

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifne

F E M Å R S - B E R Ä T T E L S E

för åren 1843, 1844, 1845, 1846 och 1847.

STOCKHOLM, 1850.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
§. 1. Länets allmänna beskaflenhet.....	3.
Invånare.....	5.
Näringar.....	5.
Åkerbrukets.....	5.
Boskapsskötseln.....	7.
Hästafveln.....	7.
Fårafveln.....	7.
Skogarne.....	7.
Bränvinsbränningen.....	8.
Bergs- och bruksrörelsen.....	8.
Kosta Glasbruk.....	9.
Lessebo Pappersbruk.....	9.
Tegelbruken.....	9.
Linnetillverkningen.....	9.
Tjärubrännin- och Pottaske-tillverkning.....	10.
Jagt.....	10.
Fiske.....	10.
Salpeter-tillverkningen.....	10.
Landthandeln.....	10.
§. 2. Politisk författning.....	11.
Kammarverk.....	11.
Skjutsningsbestyret.....	12.
Polis.....	12.
Fattigvården.....	12.
Helsovården.....	13.
Läns-lazarettet.....	13.
Länets sparbank.....	14.
Smålands privatbank.....	14.
Wexiö stad.....	14.

Tabellbilaga

Tabell för Landet inom Kronobergs Län

Tabell till Femårs-Berättelsen för Wexiö Stad, afgifven År 1849

Underdånig Berättelse om tillståndet i statistiskt och ekonomiskt
hänseende inom Kronobergs län för åren 1843, 1844, 1845,
1846 och 1847.

§. 1.

Länets allmänna beskaffenhet.

Förut afgifne underdåniga Femårs-berättelsen innefattar länets vidd, läge och omvexlande naturliga beskaffenhet, och sedan 1842 har någon annan förändring deri icke kunnat uppkomma, än den som varit en följd af fortgående uppodling af de flere, dertill tjenlige fält och trakter inom länet.

Under återopande af hvad jag i min sednaste Femårs-berättelse anför, i afseende på myckenheten af odlingslägenheter, bör jag icke lemna obemäldt den allmänna håg för odlingsföretag och sjö-sänkningar, hvaraf länets invånare äro lifvade. Man inser äfven mer än väl nyttan för detta, af berg och backar genomskurna och derigenom, i afseende på kommunikationsmedel, vanlottade land, att få jordytan mera jemn genom deras borttagande, men menigheterna sakna erforderliga tillgångar, att åstadkomma de förbättringar, hvilka så i ena som andra afseendet kunna och böra vidtagas, om denna till läge och bördighet vanlottade landsort skall uppnå någon förkofran eller välstånd.

Åtskillige smärre sjöar hafva under sednare åren dels blifvit uttappade, dels sänkte på strandägarnes bekostnad, men af dem har endast sjön Elen i Allbo härad, hvars uttappning visat sig förmånlig för strandägarna, erhållit statsbidrag dertill, enligt hvad i min sista berättelse blifvit uppgifvet. Bland de större sjöar, som, med anslag af staten, dels blifvit sänkte, dels äro under sänkning, må nämnas: Widöstern, Drafven och Bolmen, på gränsen af Jönköpings län, äfvensom sjön Möckeln blifvit afmätt och på charta lagd samt förslag uppgjordt till sänkingskostnaden, i fall statsbidrag för utförandet af detta vigtiga företag kan erhållas. Enligt distrikt-komiteernas berättelser

till länets hushållssällskap odlas årligen i alla delar af länet betydliga jordsträckor.

Särskildt torde jag få fästa Eders Kongl. Maj:ts nådiga uppmärksamhet å den method, att göra ofrukbara mossfält tjenlige till uppodling, som den i länet några år bosatte Öfverste-löjtnanten v. Ekenstein användt, hvaruti han med oegennyttigt nit biträder alla, som anmäla sig hos honom, till erhållande af kännedom om samma method. Bemälde Öfverste-löjtnant har år 1846 utgifvit en beskrifning med charta om det af honom uppfunna sätt, att odla mossar och göra dem tjenliga till besåning af säd och gräsväxter.

Han har under de 2:ne år han haft egendom i länet sjelf odlat och besått 10 tunnland mossjord, hvilken, enligt trovärdige personers utsago, detta år bär särdeles vacker gröda. Odlingssättet är dessutom på skiljda trakter af länet med fördel begagnadt, och blott inom Sunnerbo härad kan antagas, att minst 100 tunnland sådan jord är upptagen efter Ekensteins method.

Sistnämnde härad är, som jag för anmärkt, af naturen särdeles vanlotadt genom dess skoglöshet och de vidsträckta ljungbeväxta fälten. Dessa äro väl till en del odlingsbara, men folket saknar förmåga, att af egna tillgångar förvandla dem till fruktbarande åkerfält. En allmännare undersökning om möjligheten häraf skulle, på sätt Eders Kongl. Maj:t, vid genomresan af denna trakt, nådigst yttrat, vara nyttig och troligen leda till oväntade resultater. Osannolikt är det icke, att, genom statens mellankomst, denna trakt af länet, som till en del liknar en ödemark eller en sandöken, skulle kunna resa sig till lika välstånd med andra bättre lottade orter.

Under 1847 års lopp blef väganläggningen emellan Wrå gästgifvaregård i detta län och Breared i Halland nära fullbordad med ett statsanslag stort 15,000 R:dr Banko, hvarigenom den vådliga, så kallade Gyltinge Lid, undviktes och väglängden emellan berörde 2:ne gästgifvaregårdar minskats i det närmaste med $\frac{1}{3}$ dels mil.

Under åren 1846 och 1847 fullbordades ock, med bidrag till $\frac{1}{3}$ delar af staten, vägomläggningen emellan Wexjö och Alfvestad samt sänkningen af Nottebäcks backar, Skruf- och Lekare-liden.

Till understöd af allmänna medel är anmaldt det för orten högst vigtiga, i min sednaste berättelse omförmälda, af kapten Backlund uppgjorda, förslag till vägomläggning emellan städerna Wexjö och Carlshamn. Få företag äro för denna ort så vigtiga som detta. Skälen dertill äro af mig förut utvecklade, men det är min pligt, att äfven i denna berättelse derå fästa Eders Kongl. Maj:ts synnerliga uppmärksamhet.

Allmogen inser nu mer än väl nyttan af vägförbättringar, och bör jag, såsom exempel på dess benägenhet därför, icke undgå att nämna, hurusom Kinnevalds härad af rântan å häradets enskilda kassa, bildad genom försäljning af 2:ne häradss-allmänningar, årligen använder omkring 1000 R:dr R:gd till backars borttagande.

Invånare.

Länets folkmängd, som, enligt sista Femårs-berättelsen, utgjorde 121,451 personer, uppgick 1847 till 128,411 personer af båda könen, deraf 55,505 mantalsskrifne och 72,906 skattfria.

Denna folkökning under 6 år torde böra tillskrifvas dels fortfarande fredslugn, dels och ett långvarigt skydd från farsoter och i främsta rummet de i föregående berättelser angifne jordafsöndringar och tidiga bosättningar. Under goda år, då brödfödan och arbetsförtjenst ej saknas, afhöres ingen egentlig nöd för lifsbergning, och oaktadt öfverflödigt tillgång på arbetare, är det ofta med svårighet man, efter bördiga skördar, kan förmå desse backstugosittare, att emot hög dagspenning, verkställa arbeten. Vid inträffande missväxtår uppkommer deremot stor förlägenhet för de mindre bemedlades och arbetsfolkets bergning. Det betungande fattigunderhållet är då otillräckligt, och svårigheten att transportera spannmål lång landväg från angränsande bördigare orter eller närmaste sjöstäder har särdeles menlig inverkan på allmogens välmåga och på tillståndet i allmänhet.

Folklynnnet är lugnt och ordningsälskande, och under goda år, då brist och fattigdom icke föranleda till afvikelser och laster, är brottens antal vida mindre än under svåra missväxtår. De flere nykterhets-föreningar, som under sednare åren uppstått inom länet, hafva förmånligt inverkat på sedligheten och minskat hågen för dryckenskap samt deraf härrörande våldsambeter och öfverträdelse.

Man bör hoppas, att de nya folkskolorna äfven komma att medföra stor nytta i afseende på folkbildningen; och hafva inom de flesta af länets församlingar dessa bildningsanstalter för folket kommit till stånd inom 1847 års utgång.

Näringar.

Akerbrukets, uti sednaste Femårs-berättelse omnämnde förbättring och tillväxt fortgår genom så väl ändamålsenlig redskaps användande, som vaxelbrukets vidsträcktare inforande.

Vissa trakter af länet hemsöktes af missväxt åren 1845 och 1846, isynnerhet sistnämnde år, men Eders Kongl. Majt täcktes afhjelpa förlägenheten genom de allmänna understöd, som i nåder beviljades de behöfvande socknarne, hvilket understöd utgjorde, 1845, 6000 R:dr och efter 1846 års missväxt, 20,000 R:dr, hvilken sistnämnde summa dock icke till fullo behöfde anlitas.

Länets Hushållnings-Sällskap har fortsatt sin verksamhet, utdelat årligen belöningar, äfven för trädplantering och husslöjder, och genom sommartiden anställda möten i afsigt att utdela offentliga belöningar för plogens rätta och ändamålsenliga begagnande, har sällskapet sökt uppmuntra härtill, hvarjemte agrouomen Johnson på sällskapets begäran och till en del på dess bekostnad gått länets invånare tillhanda med råd och upplysningar.

För att ytterligare bereda framgång åt jordbruket, har här varande Hushållnings-sällskap uppgjort förslag till en lägre landbruksskola vid Sjöby egendom i Skatlöfs socken af Allbo härad, hvilket förslag, i afseende äfven på stadgar för denna skola, Eders Kongl. Majt täcktes gilla. Med det af Eders Kongl. Majt nådigst beviljade årliga anslag, 1000 R:dr B:ko, har skolan varit i gång sedan den 1 November 1847. Elevernas antal är 12, hvilka hvardera betala årligen 33 R:dr 16 sk. B:ko, emot erhållande af fri undervisning uti det praktiska jordbrukets alla på detta ställe utförbara delar. Inrättningen är alltför ny, för att lemna tillfälle till något bestämdare omdöme öfver dess resultater, men det ringa stats-anslaget gör det omöjligt för skolans föreståndare, som tillika är stället ägare och besörjer undervisningen på stället, att fortfara dermed. Då det likväl är af stor vikt för denna ort, att en sådan lägre landbruksskola kan ändamålsenligt organiseras och vinna fullt förtroende, vågar jag på förhand utbe mig Eders Kongl. Majts nådiga behjertande af den framställning om förökadt anslag för en sådan skola, som jag framdeles torde komma, att, efter sig företeende omständigheter, i underdånighet väcka.

Det är ett sällsamt faktum, att vid flere på hvarandra inträffande goda skördar, då desse icke blott äro fullt tillräcklige för behöfvens fyllande inom länet, utan ock lemna betydliga öfverskott till afsalu, en förlägenhet för penningar uppkommer genom bristande afsättning, som inverkar ofördelaktigt på landtmannarörelsen i allmänhet. Häraf följer ock att, emedan till skatternas betalande, spanmålen måste försäljas ofta till hvad pris som helst, priserna derå stegras oerhördt, så snart ett missväxtår inträffar, då förråden inom orten äro otillräckliga och hastigt tömmas. Säsom hufvudsakligen verkande or-

saker till detta förhållande, kan med skäl räknas saknade sjö-kommunikationer och lång landtransport till och ifrån sjöstäderna.

Man bör hoppas, att Rikets Ständer äfven taga i betraktande detta läns missgynnade läge, och att, efter det nu pågående undersökning om möjligheten af en båtleds öppnande genom en del af länet åt Carlshamn, blifvit fullbordad och kostnadsförslag dertill uppgjort, nödigt anslag för detta ändamål måtte genom Eders Kongl. Majts nådiga medverkan och förord blifva beviljadt.

Boskapsskötseln fortfar väl att vara en lönande näring, särdeles hvad angår handeln med oxar. Priserne derå bero dock alltid af de olika höskördarne. Produktionen af ost och smör är här ännu på en låg ståndpunkt, ehuru man nu mer än förut söker förskaffa sig goda kreatursracer.

Bland dem, som föregått med efterdöme i denna väg är Öfverst-löjtnanten, grefve Knut Posse på Bergqvara, hvarest äfven är förlagdt ett stam-holländeri af 20 kor och 2:ne tjurar, Pembrokehire-race, så väl för detta som för Jönköpings och Hallands län. Då detta holländeri bildades år 1847 och, enligt föreskrift, någon försäljning af kalfvar derifrån icke fås förr än år 1850, kan man ej bedömma den större eller mindre nytta, införandet af nämnde race skall åstadkomma.

Från Bergqvara, der osttryckeri och smörberedning verkställas efter Holsteinsk method, afsättes produktionen dels på Stockholm och dels på Skåne. Den långa landtransporten försvårar likväl utvägarne för allmogen, att med fördel afsätta ost och smör, deraf den afyttrar det mesta inom orten.

Hästafveln står ännu på samma punkt som förut. Knapp och ofta kraftlös föda till hästarne göra dem svaga och otjenliga till strängt arbete. Då likväl duglige arbetshästar äro behöflige för denna landsort, har ett aktiebolag bildat sig, som genom utsedde ombud föranstaltar om uppköp af Norriska eller Norrländska hingstar, hvilka skola placeras inom länet för hästracens upphjelpande; och har länets Hushållnings-sällskap af dess kassa lemnat 1000 R:dr B:ko såsom lånebidrag till inköpen, att räntefritt begagnas i 5 år.

Fårafveln kan egentligen anses lönande inom Sunnerbo härad, der större hjordar grofulliga får trifvas på ljunghäraden. Magert sommarbete, men isynnerhet mindre tillgång på foder vintertiden vållar, att finare får ej trifvas väl här. Det vore dock af stor och allmän nytta, om så kallade Cheviot-får kunde införskrifvas och denna fårafvel spridas inom Kronobergs län.

Skogarne. Någon bättre hushållning härmed än den vanliga, har sedan sista Femårs-berättelsen icke iakttagits. Bruksägare vårda bäst sina skogar. Äfven på ett och annat boställe, der antingen traktuggning införts eller der

länets jägmästare håller tillsyn å skogens ändamålsenliga användande, iakttages behörig skogshushållning. Mycken skog ödelägges genom svedjande, men ännu finnes skog i länet, icke blott för eget behof och kolning till bruken, utan jemväl till afsalu. Till Blekinge, Calmar och Halland försäljas betydliga partier af all slags trävirke, och priserne på så väl ved som på trävaror äro i stigande.

Ljungby besädda flygsandsfält fortfar att väl vårdas, och kan för en skogslös ort blifva af stor nytta, när barrskogen hinner tillväxa.

De i min förra berättelse omnämnde härads-allmänningar äro nu till skatte försälde, och någon sådan finnes alltså icke qvar i länet.

Bränvinsbränningen begagnas visserligen någorlunda allmänt såsom ett medel, att genom drankfodring underhålla ladugårdarne, men den börjar bli, hvad den förut ej varit, en binäring; ty, med undantag af en eller annan possessionat, som i större skala utöfvar denna handtering, tillverkas i allmänhet endast till busbehof, och mången bland allmogen har af känsla för bränvinets skadliga inverkan, upphört att bränna. Bränvinsskatten som år 1843 utgjorde 13,982 R:dr 15 sk., uppgick 1847 till endast 9,241 R:dr 29 sk.

Det är obestriddt, att nykterhetsvännerne utöfva ett nyttigt inflytande äfven på öfvertygelsen om bränvinets umbärlighet för landtbruket, och deraf härör ock till stor del den minskade fabrikationen af denna vara.

Bergs- och bruksrörelsen inom denna ort är visserligen en lönande näring för bruksägarna, förnämligast derigenom, att det mesta jernet afsättes med fördel på bruksbacken, och äfven för allmogen genom den säkra inkomst, som maln- och kol-forsling inbringa. Det visar sig bäst deraf, att ingen ort betalar sina skatter så restfritt, som den der bruk finnas.

Denna vigtiga näringsgren bedrifves och utvidgas med nit och drift af här varande bruksägare, isynnerhet Bergs-Rådet Aschan och greve Malcolm Hamilton, vid hvilkas egendomar arbetsförtjenst för allmoge och handtverkare af alla yrken sällan saknas.

Kronobergs läns invånare sysselsätta sig, på sätt jag i mina föregående underdåniga berättelser anmält, med många inkomstgifvande binärningar, hvar-till ock torde få räknas åtskilliga fabriks-anläggningar på landet. Då antal och beskaffenhet af de fleste upptagas i den berättelsen åtföljande tabell, torde det tillåtas mig, att här endast angifva de binärningar och anläggningar, hvilkas bedrifvande i främsta rummet äro förmånliga för innehafvarne på samma gång som de medföra nytta för orten.

Vid

Vid *Kosta Glasbruk* med 77 arbetare och omkring 86,000 R:drs tillverkningsvärde, tillverkas allt slags glas, men så kalladt fönsterglas och buteljer af grönt glas har största afsättningen.

Lessebo Pappersbruk, der machinpapper tillverkas, afyttrar betydliga partier på Köpenhamn och Stockholm. Pappersbrukens antal äro i öfrigt oförändrade sedan sista berättelsen, men tillverkningen på Ryd och Gransholm uppdrifves.

Tegelbruken hafva under åren 1845, 1846 och 1847 varit lönande, i anseende till det större behof af tegel, som fordrats för uppförandet af ej mindre de i *Wexiö* byggda enskilda stenhus, än residensbyggnad och cellfängelse. Sedan framdeles tegelbeklådningen af trähusen är verkställd och rådhusbyggnaden blifvit uppförd, torde afsättningen betydligt minska.

Linnetillverkningen borde kunna vara en inkomstgifvande binäring, men oaktadt Konung och Staten har för uppkomsten af denna fabrikation använt betydlig kostnad, står den likväl fortfarande på en låg ståndpunkt. Lin odlas i allmänhet blott till husbehof, hvartill orsaken torde böra sökas dels uti den mindre hemmansägarens ringa och ofta stenbundna ägovidd, dels uti nödvändigheten, att offra så mycken tid på åkerbruket, hvartill kommer att en alltför utsträckt odling af lin mattar jorden.

Under öfvertygelse, att den nya spinomethoden eller dubbelspinningen skulle i betydlig mån bidraga till näringsens upphjelpande, gjorde jag underdånig framställning om *Mamsell Granbergs* anställande i länet under 6 månader, på statens bekostnad; med bifall hvartill och under de i öfrigt stadgade villkor, *Mamsell Granberg* år 1847 lemnade undervisning i dubbelspinningsmetoden från den 1 Maj till October månads slut, under hvilken tid hon var stationerad i olika trakter af länet, då hennes undervisning med stor begärlighet omfattades och ganska många elever uppnådde särdeles skicklighet i finspinning. Flera af dessa hafva sedermera användts såsom lärarinnor, och på de ställen, der hägen och nitet för methodens bibehållande fortfar, kan man hoppas, att den ej öfvergifves, men så länge linneväfnad tillverkas förnämligast till husbehof, och man, vare sig af okunnighet eller bristande tid, ej bereder den, så att varan blir företrädesvis eftersökt, är det fara värdt, att dubbelspinningen icke vinner mera allmän efterföljd. Kongl. Patriotiska Sällskapet har likväl belönat flera personer, som för länets Hushållnings-Sällskap förevisat vackra prof på både fin linneväfnad och finspunnet garn — och sällskapet omfattar med lifligt intresse denna viktiga binärings upphjelpande.

För bedrifvandet af *Tjärubrännings- och Pottaske-tillverkning* lemna skogarne i vissa delar af länet ännu till och med rik tillgång, men så länge man till närmaste sjöstäder kan med fördel afsätta skogsprodukter, och svedjandet anses förmånligare, äro förstnämnde binärningar ej af synnerlig betydhet.

Jagt idkas visserligen på en del orter med fördel, men enär jagtlagarne icke kunna behörigen handhafvas, i saknad af den jägeribetjening, som förr biträdde jägmästaren i orten, att ej mindre åtala åverkningar, än tillse, att jagten i laglig ordning idkades och att den ej fick utöfvas under förbuden tid, så blir jagtyrket endast förmånligt för dem, som oförsynt jaga i förbuden tid och sälja sin vara i sjöstäderna, för att sändas utrikes, eller der man ej vill efterlefva jagtlagarne. Det kan ej fordras, att kronobetjeningen, särdeles inom vidsträckta distrikter, skall kunna utöfva någon kontroll i nyssnämnde afseenden, och en Jägmästare, som inom Kronobergs och Blekinge län ensam har uppsigten, kan icke ändamålsenligt i alla delar uppfylla anspråken i detta hänseende.

Fiske idkas fortfarande egentligen till husbehof.

Salpeter-tillverkningen, som efter 1836 betydligt aftagit, har sedan 1844 stigit i produktion, så att den 1847 utgjorde 1805 *L* 11 *℔* och således öfver 700 *L* mer än 1844. Orsaken härtill torde böra sökas uti de i följd af salpeterlånen anlagde salpeterlador. Dessa lån utgöra likväl, inberäknade dem, som erhållits för pannor, det betydliga belopp af 105,570 R:dr Banko, en skuldsättning för länet, som kan verka menligt på mångas ekonomiska ställning, om genom uraktlåtenhet i något afseende, lånen blifva uppsagde till återbetalning på en gång, hvilket med flere redan skett.

Landthandeln idkas med alla slags produkter. Vid marknaderne är handelen med kreatur af stort inflytande på rörelsen inom orten och när kreaturen stå i högt pris och afsättningen åt andra län går bra, bergar allmogen sig väl. Denna har i allmänhet mycken böjelse för handel, hvilket äfven visar sig af den mängd handlande å landet, som efter Eders Kongl. Maj:ts nådiga författning af den 22 December 1846 vunnit tillstånd att idka handel i bod, hvarom mina nästa Femårs-berättelser torde komma att närmare förmåla. Om denna rörelse idkas af personer, som med nödig stadga förena de insigter, som fordras för bedrifvande af en näring, som genom fri täflan kan bereda egen båttnad och nytta för orten, vore ändamålet vunnit; men med den rigtning landtmannahandeln, särdeles inom vissa socknar af länet tagit, utöfvar den ett skadligt inflytande i allmänhet.

Under förebärande, att till egen bergning föryttra ortens tillverkningar, begifva sig en mängd yngre, arbetsföre personer från dessa socknar, med pass, stälde på viss tid till andra län, men i stället att försälja ortens produkter, uppköpas hvarjehanda lyxartiklar i städerna, dem de i aflägsnare orter afyttra. De ofördelaktiga verkningarne af så beskaffad handel kunna lätt inses. Utom det att en mängd saker köpas å landet af tjenande klassen för fåfångans tillfredsställande och tagas ofta på borgen mot löfte om längre betalningsanstånd, blir det jemna flackandet på landsvägarne, utan nyttig sysselsättning, ofta en lockelse till osedliga tidsfördrif och håglöshet för allt arbete, hvartill kommer, att en mängd händer dragas från jordbruket, så att med stor svårighet dugligt tjenstefolk kan erhållas.

Dessa utvandringar hafva ock det onda med sig, att handelsmännen falla fattigvården till last, då mången efter misslyckade spekulationer återkommer till hembygden i utfattigt tillstånd.

Nödigt torde derföre blifva, att på laglig väg dessa idkeliga vandringar inskränkas, så att endast de personer berättigas till handel, hvilka föryttra ortens egna tillverkningar. Ett verksamt medel härtill skulle måhända blifva, att blott ett visst antal inom hvarje socken utses att, enligt vid sockenstämma fattadt beslut efter föregångne ansökningar, företaga utvandringar till andra orter, för afsättning af egne produkter.

Förfärdigandet af väfskedar, hvaraf en myckenhet föryttras både inom och utom riket, inbringar betydlig förtjenst; äfvensom liar och träkärl af alla slag höra till ortens tillverkningar, som finna god afsättning.

§. 2.

Politisk författning.

Kammarverk. Sedan min sednaste Femårs-berättelse hafva nya hemman endast på allmänningarne blifvit till anläggning beviljade. Från krono till skatte äro försålde länets fem härads-allmänningar, nämligen: Horjemo, Hössöen, Möcklehult, Allgunnen och Ideberg, enligt Kongl. brefven den 19 November 1828 och 25 Mars 1834.

Hvad om en alltför utsträckt hemmansklyfning och jordafsöndring tillförne är sagdt, torde äfven nu få åberopas.

Hågen att till färre skiften sammanföra spridda ägor, har snarare till- än aftagit, hvarföre ansökningarne om laga skiften årligen ökats, oaktadt de be-

tydliga kostnader som dermed äro förenade. I orten saknas icke pålitlige och duglige landtmätare, och bland desse finnas äfven skicklige militärer, som mycket anlitas.

Skjutsningsbestyret är, efter hållne entreprenad-auktioner i länet, endast å en del gästgifvaregårdar inom Sunnerbo härad öfverflyttadt på entreprenörer efter de grunder, som Eders Kongl. Majt efter 1841 års riksdag i nåder fastställt. Detta onus har på flere orter ansetts som en fördel, i anseende till den inkomst, som i en penningefattig ort deraf inbringats, och efter min underdåniga tanka skulle en mindre tillökning i skjutslegan öfverallt fullkomligen tillfredsställa de skjutsande, helst den dyra entreprenadskjutsen ändock aldrig kommer att för den resaende medföra den bekvämlighet och de fördelar, som dermed borde vara förenade.

Jag torde i öfrigt få återöpa innehållet af min förra berättelse i afseende så väl å kronoskjutsning som inqvarteringsbesvär.

Att bevillningen, såsom en följd af det taxeringssätt, hvilket fortfarande gäller, drabbar i orättvist förhållande egendomsvärdet och embetsmannalönerne mer än den rörliga förmögenheten, är ett faktum, hvarigenom missförhållande uppkommer emellan städernas och landets skattebidrag.

Roteringskostnaden är oförändrad och blir alltid särdeles betungande i en fattig ort, der roten skall bestå af endast $1\frac{1}{2}$ mantal.

Polis. Denna besörjes af kronobetjening och fiskaler. De årligen ökade extra göromål, som åläggas kronofogdarne, taga hela deras tid i anspråk, hvarigenom och till dessa platser fordras arbetsamma och skickliga män, som icke tröttna och eftersätta något, och den uppsigt, som åligger dem i afseende på ordningens vidmagthållande i allmänhet inom fögderiet, måste, i följd af deras ausvarsfulla och trägna tjänstebefattningar, hufvudsakligen öfverlätas på länsmännen, hos hvilka äfven fordras nit och verksamhet, om polismagten skall kunna utöfva något inflytande. Att desse tjänstemäns vilkor icke stå i rättvist förhållande till deras trägna och ausvarsfulla åligganden är af Eders Kongl. Majt både känt och vitsordadt inför rikets ständer. Önskligt vore, om desse, genom tillökning i vilkoren, försatte länsstyrelserne i tillfälle att tillfredsställa det allmännas fordringar på duglighet och oegennyttan hos kronobetjeningen.

Fattigvården. Denna är nu öfverallt reglerad i öfverensstämmelse med Eders Kongl. Majts nädiga förordning af den 25 Maj 1847. Under loppet af 1847 uppgjordes reglementen i hela länet för fattigunderhållet, hvilka med nödiga förändringar blifvit af Eders Kongl. Majts Befallningshafvande till efterlefnad fastställde. Dessa äro i allmänhet ordnade på ett sätt, att understödstagarne icke hafva fog till klagan, och följden af nu antagna grunder för

understödet har visat sig vara den, att tiggeriet nästan upphört och att, ehuru betungande sjelfva underhållet än må vara, man å ömse sidor är belåten med regleringen. Det är väl sannt, att under den tid densamma varit följd, länet hugnats med gynnsam skörd, som så betydligt inverkar på förmågan att underhålla socknarnes många fattige, vid betraktande deraf, att underhållet utgår mest i spannmål; men man kan äfven för mindre gynnsamma år hoppas på nyttiga verkningar af detta underhållssätt.

Å landet finnes ingen tillåten krog.

Helsovården besörjes nu som förut af 2:ne provincialläkare, af hvilka den ene är stationerad inom Sunnerbo härad, en regements- och en lazarettsläkare. Ehuru Eders Kongl. Majt i nåder beviljat anslag för en extra provincialläkare, som, i egenskap äfven af bataljonsläkare, borde hafva sin station vid Kosta glasbruk för östra och nordligare delen af länet, har det icke lyckats, att på längre tid kunna förmå någon läkare, att qvarblifva vid denna befattning, och sedan den, som förlidet år förestod samma provincialläkaretjenst, derifrån afgick, har någon sökande till de förenade tjänsterne icke anmält sig. Orten deromkring, som har långt till städerna, röner mycken olägenhet af denna brist på ofta behöfligt läkarebiträde.

Läns-lazaretten är i mycket godt skick. Inrättningen bibehåller sitt länge innehafda förtroende, och, ehuru antalet sängar är beräknadt för endast 50 patienter, vägras ingen, som är i verkligt behof af vård derstädes, att blifva intagen. Räntan af inrättningens utlånade kapitaler användes, i förening med kurhus-afgiften, till underhållet.

Lazarett-Direktionen inser visserligen, att de mera aflägsne boende, som behöfva anlita inrättningen, hafva lång väg att transporteras och att rättvisligen kurhus-afgiften, som utgöres lika från alla orter, borde fördelas så, att någon filial-afdelning för ett inskränktare antal sjuksängar kunde förläggas i något af öfrige distrikten, men utom det att ökade kostnader deraf blefve en följd, skulle, i direktionens tanka, en sådan förändring möjligen åstadkomma söndring och upplösning.

Det ringa anslag af 50 R:dr B:ko, hvarmed staten aflönar djurläkare, försvårar anskaffning af en skicklig person; men med tillökning af de 133 R:dr 16 sk., som länets Hushållnings-sällskap derjemte årligen tilldelar djurläkaren, har det varit möjligt att anskaffa en sådan. Täta ombyten hafva likväl skett, i följd af de förmånligare tjänster, som å andra orter stått till hands. Önskligt vore, att rikets ständer ville fästa närmare uppmärksamhet å behovet af högre löneförmåner för skicklige djurläkare. Det kan visst inträffa, att sådane, till oberäknelig skada för orterne, icke kunna erhållas.

Länets sparbank fortfår att gagna genom det odelade förtroende den tillvunnit sig. Fonden har årligen stigit. Insättarnes fond utgjorde vid 1847 års slut 173,688 R:dr 19 sk. B:ko, och sparbankens enskilda, som vid 1837 års slut var 1,518 R:dr 5 sk. 10 rst. B:ko, hade genom räntevinst förkofrat sig vid 1847 års utgång till 9,546 R:dr 25 sk. 7 rst. B:ko.

En afdelning af *Smålands privatbank* är här förlagd. Denna bank fortgår i sin rörelse med säkra steg, äger nu mera stadadt förtroende inom orten och gagnar isynnerhet genom kreditiv-rörelsen. Af denna låne-inrättning ujuta delägarne betydlig räntevinst.

Den med Eders Kongl. Majts nådiga sanktion bildade *hypotheks-förening*, omfattande de trenne Småländska länen, samt Blekinge, Halland och Westergöthland, trädde genom sin här förlagde styrelse i verksamhet under 1847 års lopp, och det torde vara för tidigt att nu fälla ett omdöme om denna låneanstalts större eller mindre nytta. Säkert är, att denna förening, lika med förenämnde bank-inrättningar, afhjelper penningeförlägenheten för ögonblicket och lemnar tillfälle för den genom fastighetsköp eller misslyckade spekulationer skuldsatte jordbrukaren, att småningom afbördas sina skulder. Att så måtte vara förhållandet, ådagalägges bäst dermed, att då genom missgynnande skördar och privatbankens oväntade indragning af utlåningsfonden 1842, allmänna krediten varit störd, så att då, på sätt jag i min förra berättelse omnämmt, lagsökningsmålen 1843 vid härvarande Landskansli utgjorde 8,000, dessa uppgingo 1847 till endast 4,374.

Efter all anledning komma under en längre tid lagsökningarne vid mitt embetsrum att icke öfverstiga, utan snarare understiga sistnämnda belopp.

I min sednaste Femårs-berättelse omförmäles, att fråga då var väckt om förening af det år 1800 stiftade brandstods-bolag för lösören å landet med det år 1843 äfven bildade bolag för byggnader å landet. Det för gemensamt bolag upprättade reglemente blef af Eders Kongl. Majt i nåder faststaldt den 28 Juli 1846 och trädde då genast i verksamhet. Genom oafbrutet tillopp af delägare, har totalförsäkringssumman så småningom årligen vuxit, och utgör nu ett ganska betydligt belopp.

Wexjö stad.

Min sista Femårs-berättelse, ehuru icke omfattande år 1843, började likväl med redogörelsen för åtgärder, vidtagna i anledning af den staden öfvergångna eldsvåda om hösten närmde år, förnämligast af den orsak, att föga i öfrigt var att säga om en stad, som då knappast kunde sägas existera, och

der handel och näringar befunno sig i aftynande tillstånd. Oaktadt den menliga inverkan, som 2:ne större eldsvådor, inom 6 års lopp, utöfvat på invånarnes ekonomiska ställning, hafva de mörka utsigterna ljusnat, och staden har genom Eders Kongl. Maj:ts och högtsalig Konung Carl d. XIV:s välgörande omtanka för dess uppkomst, rest sig upp, förskönad, ur grushögarna.

Folkmängden har sedan 1841 ökat så, att den år 1847 utgjorde 2,464 personer. Denna tillväxt har icke sin grund i någon näringarnes större förkofran, utan i nya bosättningar af arbetsfolk och handverkare, som, efter här verkställda byggnadsföretag, nu mera tillhöra samhället och för framtiden möjligen komma att till större eller mindre del betunga fattigförsörjningen.

Genom de i min förra berättelse omförmälda lånebidrag af staten, har Wexiö stad blifvit i det närmaste ånyo uppbyggd efter de i fastställd byggnadsordning bestämda grunder. De bebyggda tomterne, hvilka före sednaste eldsvådan voro 171 till antalet, äro nu 153, och flera odisponerade tomter finnas ännu att tillgå. Af de inom nya delen af staden uppförde hus, äro 12 boningshus, deribland läns-residenset, ett färgeri, ett garfveri och 12 uthusbyggnader, dels af sten, dels af korsvirke med tegel.

Hvad som i väsendtlig mån bidragit till samhällets förmåga, att, efter 2:ne så nära på hvarandra följde eldsvådor, kunna på en gång och någorlunda hastigt åter uppbygga staden i förskönadt skick och anska nödigt husgeråd samt materialier för näringarnes bedrifvande, var icke blott ersättningen för brandförsäkrade hus och lösören, uppgående till 372,000 R:dr, utan ock de rika gåfvomedel, hvilka influtit så väl efter sista som föregående eldsvåda, till sammanlagdt belopp af 155,296 R:dr 15 sk. 11 rst. B:ko, oberäknadt spanmål och andra varor in natura.

De af Eders Kongl. Maj:t nädigst beviljade 23,400 R:dr till verkställande af ny tomt-reglering, hafva dock icke varit tillräcklige till de utgifter, som dermed bort besörjas. Man anser, att omkring 4,000 R:dr måste dessutom af staden sammanöskjutas för bristande gatuläggning och andra oförutsedda kostnader.

Vid 1847 års slut bestod stadens borgerskap af 9 handlande med öppna salubodar, 69 handverkare och 3 fabrikörer, hvilka alla hemta sin bergning hufvudsakligen af näring och rörelse, och för öfrigt dels äga, dels arrendera stadsjord och draga fördel äfven af studerande ungdomens och deras lärares vistande eller bosättning i staden.

Vid klädesfabrikören Wahlqvists sedan lång tid tillbaka väl kända klädesfabrik uppgick värdet af tillverkningen 1847 till 89,416 R:dr 32 sk. Banko, och kommer samma fabrik, genom ångmachins anbringande, att betydligt utvidgas.

Krogarnes antal, stadskällaren och gästgifvaregården inberäknade, utgör åtta, som synas vara fullt tillräckliga för behofvet, ehuru en mängd arbetsfolk från landet under byggnadstiden sig här uppehållit. Några större oordningar hafva icke förefallit, och fyllerilasten har icke tilltagit.

Stadsskjutsen bestrides genom entreprenad med fastställd lega efter 28 sk. milen, men det oaktadt nödgas stadens invånare till entreprenören årligen erlægga 1,028 R:dr Banko.

Af de till stadens brandskadade invånare gifne gåfvomedel, har nödhjelpskomitén öfverlemnadt till fattigvårds-styrelsens disposition 6,666 R:dr 32 sk. Banko, deraf räntan får användas till understöd åt stadens fattige, hvilka årligen ökats, och hvilkas underhåll kostade år 1847 icke mindre än 1,409 R:dr 21 sk. 4 rst., deraf stadens invånare, efter skedd debitering, erlade 1,076 R:dr. Genom fattigvårds-styrelsens omsorg, att för lindrig afgift utackordera barn på landet, kan någon besparing i det för samhället tryckande fattigunderhållet vinnas.

Den förr omnämnda så kallade Sjögrenska fattigskolan fortfar att väl underhållas. Skolans lokal består af ett stort, efter sista eldsvådan väl uppfördt stenhus med rum för lärarinna och lärare, samt nödigt antal arbetssalar för barnen, deraf flickorna undervisas i nyttiga och nödiga handaslöjder.

I samma lokal äro ock rum, mot hyresersättning, upplätne åt här varande seminarium för folkskole-lärares undervisning.

Den år 1841 inrättade Söndagsskola har oafbrutet fortgått och begagnas flitigt af elever bland handtverksklassen, samt är i allt afseende af välgörande inflytande, åtminstone så länge nuvarande nitiske läraren, magister Johansson besörjer undervisningen.

Med länets utom staden belägna hospital har ingen förändring inträffat.

Helsotillståndet inom staden har varit godt. Sjukvården besörjes af provincial- och öfrige här bosatte läkare; men särskild stadsläkare finnes icke.

Stadens polis är sedan min sednaste berättelse oförändrad.

De till berättelsen hörande tabeller bifogas i underdånighet.

CARL MÖRNER.

N. J. Lång.

G. Lagerstråle.

Tabell till Femårs-Berättelsen för Wexiö Stad, afgifven År 1849.

Län.	Hus, Tomter, Verk och Inrättningar.	Jord.					Utsäde af						Medelaf kastning sedan utsädet är afdraget.		Underhållne kreatur.						Uppskattadt värde.				Statsbidrag.															Anmärkningar.																																																												
		Åker.	Äng.	Skog och Betesmark.	Summa Tunnl.	Hemmantal.	Hvete.	Råg.	Korn.	Hälsa.	Ärt.	Potatis.	Hästar.	Oxar.	Kor.	Ungboskap.	Får.	Svin.	Geller.	Hus och Tomter.	Jord.	Bruk, Manufaktur, Fabriker m. m.	Summa.	Bevilling efter 1841 och 1845 årens Förordningar.					Ständige Räkter.				Arrende-medel.	Kostnad för Rotering.	Kostnad för Stadens styrelse.	Klereciets underhåll.					Fattigförsörjning.	Skjut.	Väghållning.	Diverse Onera, räntor och besvär.	Summa Statsbidrag.																																																							
																								Enligt 1sta Art.	Enligt 2dra Art.	Enligt 3dje Art.	Brännings-afgift.	Summa.	Boskaps- och Åkerskatt.	Mantals-penningar.	Tionde och Räntor af Bruk, Verk och Inrättningar.	Summa.				Pastorers.	Komministrars.	Kyrkobettjnings.	Summa.																																																													
Kronobergs	166	150	242	302	694	10	1	55	42	31	10	1	60	3	220	240	150	40	5	540	60	24	180	10	12	100	—	643,355	40	—	40,439	32	—	15,100	—	698,895	24	—	235	—	3,662	14	5	6	—	229	22	—	4,132	36	5	50	6	8	349	12	—	—	—	399	18	8	—	—	—	129	43	9	1,480	—	—	—	139	4	4	100	—	—	70	—	—	309	4	4	1,076	5	4	1,028	—	—	350	—	—	2,368	19	9	11,273	32	3	* Pastors i Wexiö lön är ej upptagen i Staden, här upptagne 139 Rdr 4 sk. 4 rst. äro så kallade åker- och ängs-pengar.

Wexiö den 25 Juni 1849.

B. Hjort.

N. Lundgren.

B. G. Wittlock.

J. Dahlberg.